

Handelen bij kindermishandeling en huiselijk geweld

Handelen bij kindermishandeling en huiselijk geweld

Van signalering tot besluit

Linda Douma en Medi Hoes

Tweede druk

Boom

Inhoud

Inleiding	11
1 Kindermishandeling	19
1.1 Wat is kindermishandeling?	19
1.2 Waar komt kindermishandeling voor en hoe vaak?	20
1.3 Vormen van kindermishandeling	20
1.4 Hoe ontstaat kindermishandeling? Achtergrond en risicofactoren gezin	22
1.5 Beschermende factoren	25
1.6 Het syndroom van Münchhausen by proxy	25
2 Huiselijk geweld	27
2.1 Wat is huiselijk geweld?	27
2.2 Waar komt huiselijk geweld voor en hoe vaak?	28
2.3 Typen geweld	29
2.4 Typen daders	30
2.5 Typen slachtoffers	31
2.6 Oorzaak van huiselijk geweld	31
2.7 Geweldsspiraal en geweldscyclus – in een relatie, binnen het gezin en binnen de familie	32
2.8 Partnergeweld	36
2.9 Oudermishandeling	38
2.10 Siblinggeweld	41
2.11 Ouderenmishandeling	42
2.12 Twee belangrijke algemene risicofactoren huiselijk geweld	44
3 Gevolgen en signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld	45
3.1 Invloed van geweld	46
3.2 Gevolgen van mishandeling/huiselijk geweld voor kinderen	46
3.3 Gevolgen voor kinderen: theoretische modellen	50
3.4 Signalen van (vermoedelijke) kindermishandeling	51
3.5 Gevolgen van huiselijk geweld voor volwassenen	55
3.6 Signalen van (vermoedelijk) huiselijk geweld bij volwassenen	57
3.7 Risico-inschatting maken bij (vermoedelijke) kindermishandeling of huiselijk geweld	58

4	Eergerelateerd geweld	59
4.1	Wat is eergerelateerd geweld?	59
4.2	Waar doet eergerelateerd geweld zich voor?	60
4.3	Hoe kan de eer geschonden worden?	61
4.4	Eerschending en kinderen	61
4.5	Welke maatregelen worden genomen bij (dreigende) eerschending?	62
4.6	Het begin van eergerelateerd geweld en de uitvoering ervan	62
4.7	Huiselijk geweld versus eergerelateerd geweld	63
4.8	Gevolgen voor slachtoffers van eergerelateerd geweld	64
4.9	Vrouwelijke genitale verminking en eer	65
5	Loverboyproblematiek	67
5.1	Wat is loverboyproblematiek?	67
5.2	De loverboy aan het werk	68
5.3	Kenmerken van loverboys	71
5.4	Slachtoffers van loverboys	72
5.5	Gevolgen voor slachtoffers	72
5.6	Belang van familie en vrienden	73
6	Aanpak in Nederland bij kindermishandeling en huiselijk geweld	75
6.1	De landelijke aanpak bij kindermishandeling en huiselijk geweld: de ketenaanpak	75
6.2	Gebieden waarop hulpverlening wordt ingezet	78
6.3	Cultuursensitief werken	80
6.4	Aanpak eergerelateerd geweld in Nederland	82
6.5	Aanpak loverboyproblematiek in Nederland	85
7	De verplichte meldcode	89
7.1	Wat is de verplichte meldcode?	89
7.2	Stappen van de meldcode	91
7.3	Werken met de verplichte meldcode in de praktijk	98
7.4	Plichten en rechten van de beroepskracht	100
8	Omgaan met en bespreken van signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld	103
8.1	Inventariseren van de situatie bij signalen van kindermishandeling of huiselijk geweld	103
8.2	Het gesprek aangaan bij signalen van kindermishandeling of huiselijk geweld	107
8.3	Wat te doen met mogelijke agressie bij daders van huiselijk geweld/kindermishandeling?	113
8.4	Extra aandachtspunten bij gesprekken met slachtoffers en daders van huiselijk geweld/kindermishandeling	113

9	Gebruikte methodieken in Nederland	115
9.1	Systeemgerichte hulpverlening	116
9.2	1Gezin1Plan	121
9.3	Deltamethode	122
9.4	Signs of Safety	125
9.5	Eigen Kracht	128
9.6	Oplossingsgerichte hulpverlening	128
9.7	Outreachinge hulpverlening algemeen	129
9.8	Methodiek Outreachend werken bij Kindermishandeling en Huiselijk geweld	132
9.9	Het 8-fasenmodel	138
9.10	De Aanpak: systeemgerichte aanpak van geweld in relaties	139
9.11	Motiverende gespreksvoering	139
10	Schakels in de zorgketen I	143
	<i>Gemeenten, CJG, jeugdbescherming, Veilig Thuis, RvdK, politie en justitie</i>	
10.1	De Jeugdwet en Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) geldend vanaf 1 januari 2015	144
10.2	Waarom moet je weten hoe de zorgketen bij de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld eruitziet?	145
10.3	Wie heeft een rol binnen de zorgketen?	145
10.4	Taken gemeenten rondom huiselijk geweld en kindermishandeling	146
10.5	(Sociale) wijk-/buurteams	148
10.6	Centra voor Jeugd en Gezin	148
10.7	Jeugdbescherming en Jeugdreclassering	149
10.8	Veilig Thuis	151
10.9	De Raad voor de Kinderbescherming	160
10.10	Politie en justitie	168
11	Schakels in de zorgketen II	179
	<i>GGD, AMW, gespecialiseerde jeugdzorg & opvoedhulp, GGz & verslavingszorg</i>	
11.1	GGD	179
11.2	Algemeen maatschappelijk werk	180
11.3	Gespecialiseerde jeugdzorg & opvoedhulp	181
11.4	Geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg	182
11.5	Eerstelijns- en tweedelijnsgezondheidszorg	183
11.6	GGz-behandeling	183
12	Hulpverlening – belangrijke organisaties in het veld	191
12.1	MEE	191
12.2	De Waag	194
12.3	Blijf-van-mijn-lijfhuis	201
12.4	Kinder- en Jeugd Traumacentrum	205

12.5	Psychotraumacentrum	212
12.6	Fier	214
12.7	Pretty Woman	221
13	Hulpverlening – voorbeelden van concrete hulpmogelijkheden of interventies	223
13.1	Weerbaarheidstraining	223
13.2	Video Hometraining	224
13.3	Triple P	224
13.4	Triple P Pathways	226
13.5	Horizonmethode Seksueel misbruik	228
13.6	Horizonmethode Geweld in het gezin	228
13.7	CLAS	229
13.8	Let op de Kleintjes	230
13.9	Kan iemand mij horen? en Als muren kunnen praten...	231
13.10	Moeder-kindcursus	231
13.11	En als het misgaat...bel ik jou	232
13.12	Uit de schaduw van de ander	232
13.13	Held zonder geweld	233
13.14	Met alle geweld een relatie	233
13.15	Niet meer door het lint/Samen werken tegen agressie	233
13.16	Als ik haar was...	234
13.17	RespectEER	235
13.18	Lef in de Liefde	235
13.19	Stay in Love	236
13.20	Toekomstgerichte Begeleiding	237
13.21	Begeleide terugkeer	237
13.22	AWARE	238
13.23	Gordon-cursus	239
13.24	(W)eerbaarheid in opvoeding!	239
13.25	Vangnet Jeugd	240
13.26	Integrale Vroeghulp	241
13.27	Opvoedingsondersteuning	241
13.28	Gezinsbehandeling/-begeleiding	242
13.29	Ambulante Spoedhulp	243
13.30	Families First	244
13.31	Gezinshuis	244
13.32	Functional Family Therapy	245
13.33	Jong Ouderschap	245
13.34	Sociale vaardigheidstraining	246
13.35	Marietje Kessels Project	246
13.36	Werken aan wendbare weerbaarheid	247
13.37	Kanjertraining	247
13.38	Rots en Water	248

14	Werkcasussen	251
	Bijlage 1: Competenties die elke maatschappelijk werker/ hulpverlener moet hebben	257
	Bijlage 2: Signalen – Waarop te letten bij kinderen en jongeren als slachtoffer: observatiegegevens	259
	Bijlage 3: Signalen – Ontwikkelingstaken	262
	Bijlage 4: Signalen – Schema ontwikkeling, structuur en functie kinderen 0-5 jaar	264
	Bijlage 5: Signalen – Waar op te letten bij volwassenen slachtoffers: observatiegegevens	267
	Bijlage 6: Stappen Meldcode Kindermishandeling en Huiselijk Geweld	269
	Bijlage 7: Belangrijke luistervaardigheden: goede luisteraar versus slechte luisteraar	275
	Bijlage 8: Werkvelden waarin je te maken kunt krijgen met huiselijk geweld/kindermishandeling	277
	Literatuur	279
	Register	285
	Over de auteurs	291

Inleiding

Handelen bij kindermishandeling en huiselijk geweld is bedoeld voor iedere beroepskracht die in zijn of haar (beoogde) werkveld te maken kan krijgen met kinderen, volwassenen en gezinnen waarbij sprake is van (vermoedelijke) kindermishandeling of huiselijk geweld, als slachtoffer of als dader (in bijlage 8 hebben we een kort overzicht opgenomen van werkvelden waarbij je als beroepskracht hiermee te maken kan krijgen). Het boek is in het bijzonder bedoeld voor in opleiding zijnde of beginnende zorgprofessionals zoals maatschappelijk werkers en hulpverleners. Ons boek heeft als doel om achtergronden en praktische handvatten en informatie mee te geven, zodat beroepskrachten in het veld tijdig gevallen van kindermishandeling en huiselijk geweld kunnen signaleren en hierop adequaat kunnen reageren.

Kindermishandeling is een vorm van huiselijk geweld. Wij vinden het belangrijk om kindermishandeling apart toe te lichten, omdat kinderen extra kwetsbaar en afhankelijk zijn. Wettelijk gezien zijn er daardoor ook iets meer (dwang)mogelijkheden rondom het aanpakken van kindermishandeling in vergelijking met de aanpak van huiselijk geweld. In de praktijk zien wij dat wanneer er sprake is van huiselijk geweld er niet ook altijd aandacht is voor eventuele aanwezige kinderen en wat zij meekrijgen van dit geweld. Wij hopen bij hulpverleners het bewustzijn te vergroten zodat er bij elke vorm van geweld binnen een gezin met kinderen ook altijd aandacht is voor de kinderen en dat er expliciet bekeken wordt hoe het met de kinderen gaat. Zowel het 'direct' slachtoffer zijn van huiselijk geweld als het getuige zijn van huiselijk geweld zal zijn sporen nalaten (zie hoofdstuk 1 en 3). Beiden worden daarom aangemerkt als kindermishandeling.

In dit boek gaan we in op wat kindermishandeling en huiselijk geweld is en wat de signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld kunnen zijn. Ook bespreken we hoe je als beroepskracht omgaat met signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld. Hierbij behandelen we wat hierover wettelijk is vastgelegd, maar ook wat in de praktijk als belangrijk en/of zinvol is gebleken. We gaan in op welke stappen je als beroepskracht moet nemen na signalering en welke besluiten daarop kunnen volgen. Er kan bijvoorbeeld besloten worden dat je als beroepskracht zelf hulp gaat geven aan/organiseren voor je cliënt, dat je je cliënt doorverwijst naar de juiste instantie of dat je een melding gaat doen bij Veilig Thuis. Ook kan besloten worden dat er toch geen sprake is van een geweldsituatie en dat er geen verdere hulp nodig is.

Om kindermishandeling en huiselijk geweld goed te kunnen signaleren en om je cliënt goed te kunnen helpen, is het ook van belang dat je meer inzicht hebt

in de gevolgen ervan en in het ontstaan en voortbestaan van geweldsituaties/geweldrelaties. Weten hoe je het gesprek met (vermoedelijke) slachtoffers en daders aangaat, is eveneens erg belangrijk. In ons boek besteden we daarom ook aandacht aan deze aspecten. Om je cliënt goed bij te kunnen staan, vinden wij het tevens nodig dat je als beroepskracht weet hoe de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld er in Nederland uitziet en dat je een idee hebt van de hulp die er is voor slachtoffers en daders van kindermishandeling en huiselijk geweld. Ook dit komt daarom aan bod in ons boek.

Dit is de tweede druk van ons boek. In deze tweede druk hebben wij recente cijfers en inzichten opgenomen en is de sectie over seksueel misbruik uitgebreid. Daarnaast hebben we de veranderingen in de aanpak en hulpverlening als gevolg van de hervormingen in de (jeugd)zorg en maatschappelijke ondersteuning per 1 januari 2015 verwerkt. Dit betreft onder andere de toegenomen verantwoordelijkheid van gemeenten, de ontwikkeling van (sociale) wijk-/buurteams, de opheffing van Bureau Jeugdzorg en het creëren van één meldpunt voor kindermishandeling en huiselijk geweld: Veilig Thuis. Tevens is er meer aandacht voor bepaalde methodieken en interventies die goed aansluiten bij het hervormde hulpverleningssysteem (zoals 1Gezin1Plan, Signs of Safety) en is de eventuele veranderde rol van betrokken instanties beschreven. Deze tweede druk bevat bovendien nieuwe werkcasussen om als docent in de les te gebruiken of om als hulpverlener zelf mee aan de slag te gaan.

Inhoud van dit boek

In hoofdstuk 1 *Kindermishandeling* bespreken we wat kindermishandeling is, welke vormen het aan kan nemen en welke factoren een rol kunnen spelen bij het wel of niet ontstaan ervan. We staan uitgebreid stil bij seksueel misbruik en omschrijven ook kort een specifieke vorm van kindermishandeling, het syndroom van Münchhausen by proxy.

In hoofdstuk 2 *Huiselijk geweld* bespreken we wat huiselijk geweld is, welke vormen er zijn, welke uitingen het aan kan nemen en hoe het kan ontstaan en blijven bestaan.

In hoofdstuk 3 *Gevolgen en signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld* behandelen we wat de diverse gevolgen kunnen zijn van kindermishandeling en huiselijk geweld (voor kinderen en volwassen slachtoffers) en welke signalen erop kunnen wijzen dat er (mogelijk) sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld. We behandelen de gevolgen en de signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld in één hoofdstuk, omdat de signalen die erop kunnen wijzen dat er (mogelijk) sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld veelal de waarneembare uitingen zijn van de gevolgen van het geweld.

Eergerelateerd geweld is een heel specifieke vorm van geweld binnen de huiselijke kring. Het heeft overeenkomsten met andere vormen van huiselijk geweld, maar heeft ook duidelijke verschillen, onder andere met betrekking tot het ontstaan en verloop ervan. We behandelen deze specifieke vorm van geweld binnen de huiselijke kring daarom in een apart hoofdstuk. In hoofdstuk 4 gaan we in op wat eergerelateerd geweld is, welke vormen het aan kan nemen (maatregelen), wat de gevolgen kunnen zijn en wat de overeenkomsten en verschillen zijn met huiselijk geweld.

Ook loverboyproblematiek is een specifieke vorm van relationeel/huiselijk geweld en wordt daarom eveneens in een apart hoofdstuk behandeld. Ook hierbij geldt dat onder andere het ontstaan en verloop van loverboyproblematiek anders is dan bij andere vormen van huiselijk geweld. In hoofdstuk 5 *Loverboyproblematiek* bespreken we wat loverboyproblematiek is, hoe loverboys te werk gaan, wat de gevolgen kunnen zijn en wat het belang is van familie en vrienden.

In hoofdstuk 6 *Aanpak in Nederland bij kindermishandeling en huiselijk geweld* bespreken we wat bij kindermishandeling en huiselijk geweld de huidige landelijke aanpak is vanuit de hulpverlening, politie en justitie en op welke gebieden er hulpverlening wordt ingezet (per 1 januari 2015 hebben hierin grote veranderingen plaatsgevonden). We gaan ook in op wat cultuursensitief werken betekent en behandelen de aanpak in Nederland wanneer het gaat om eergerelateerd geweld en loverboyproblematiek.

Een belangrijk onderdeel van de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld in Nederland is het werken met de Verplichte Meldcode. De verplichte meldcode is een protocol van handelen met een stappenplan. Sinds 2013 is het werken hiermee verplicht binnen zorg- en hulpverleningsinstanties. In hoofdstuk 7 *De verplichte meldcode* gaan we in op wat de verplichte meldcode inhoudt en uit welke stappen deze bestaat. Ook gaan we in op wat jouw plichten en rechten zijn als hulpverlener.

In hoofdstuk 8 *Omgaan met en bespreken van signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld* behandelen we hoe je omgaat met (mogelijke) signalen van kindermishandeling of huiselijk geweld en waar je op moet letten wanneer je in gesprek gaat met slachtoffers en daders van huiselijk geweld of kindermishandeling.

We beschrijven in hoofdstuk 9 *Gebruikte methodieken in Nederland* kort een aantal belangrijke methodieken/benaderingen die in Nederland gebruikt worden in de aanpak van en hulpverlening bij kindermishandeling en huiselijk geweld zodat je een idee en basis hebt voor wanneer je zelf in de praktijk aan de slag gaat. We behandelen onder andere systeemgerichte hulpverlening, de Deltamethode, Signs of Safety en 1Gezin1Plan.

In hoofdstuk 10 *Schakels in de zorgketen I: gemeenten, CJG, Jeugdbescherming, Veilig Thuis, RvdK, politie en justitie* en hoofdstuk 11 *Schakels in de zorgketen II: GGD, AMW, jeugdzorg & opvoedhulp, GGz & verslavingszorg* bespreken we de meest belangrijke landelijke schakels in de zorgketen bij de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld. We behandelen onder andere de rol van gemeenten, Veilig Thuis, jeugdbescherming, politie en justitie, algemeen maatschappelijk werk, gespecialiseerde jeugdzorg en de geestelijke gezondheidszorg.

In hoofdstuk 10 en 11 hebben we belangrijke organisaties/schakels in de zorgketen behandeld. In hoofdstuk 12 *Hulpverlening – belangrijke organisaties in het veld* noemen we nog een aantal specifieke belangrijke organisaties die landelijk betrokken zijn vooral bij de hulpverlening bij kindermishandeling en huiselijk geweld, zoals MEE, De Waag, Blijf-van-mijn-lijfhuis en het Kinder- en Jeugdtraumacentrum. Dit zal je een globaal idee geven welke verdere hulp er voor je cliënt mogelijk is.

In hoofdstuk 13 *Hulpverlening – voorbeelden van concrete hulpmogelijkheden of interventies* beschrijven we daarnaast kort een aantal concrete hulpmogelijkheden/interventies die in de praktijk gebruikt worden om je een breder/beter idee te geven hoe de hulp eruit kan zien. We noemen preventieve interventies (ter voorkoming in eerste instantie en ter voorkoming van herhaling) en behandelende interventies.

In ons laatste hoofdstuk, hoofdstuk 14 *Werkcasussen*, hebben we drie werkcasussen opgenomen waarin de inhoud van het boek teruggekoppeld wordt. Deze werkcasussen kunnen door de docent gebruikt worden in de les of je kunt er als hulpverlener of student zelf mee aan de slag gaan. Op de website bij dit boek, www.handelenbijkindermishandelingenhuiselijkgeweld.nl, zijn meer werkcasussen te vinden.

Tot slot hebben we enkele *bijlagen* opgenomen die je in de praktijk kunnen helpen bij het signaleren van kindermishandeling en huiselijk geweld en bij het snel en adequaat handelen daarbij. Deze bijlagen bestaan uit ontwikkelingsschema's voor kinderen/jongeren, een kort overzicht van belangrijke luistervaardigheden en een voorbeeldstappenplan van de verplichte meldcode.

Beroepshouding en competenties

Voordat we verder gaan met de zojuist besproken inhoud van het boek, willen we je eerst iets meegeven over de beroepshouding en competenties die je volgens ons als beroepskracht/zorgprofessional nodig hebt bij het werken met kinderen en gezinnen waarbij sprake kan zijn van kindermishandeling of huiselijk geweld.

Voor een goede beroepshouding in het werken met kinderen en gezinnen waarbij sprake kan zijn van kindermishandeling of huiselijk geweld, moet je je als hulpverlener bewust zijn van je eigen kunnen/kwaliteiten ten aanzien van hulpverlening aan volwassenen, kinderen en/of ouders die te maken hebben met mishandeling. Stel jezelf de vraag of je affiniteit hebt met volwassenen en kinderen die mishandeld worden en/of met ouders die mishandelen. Het is belangrijk om zeker te weten of je ook werkelijk kunt en wilt omgaan met deze doelgroep. Voor een goede beroepshouding is het ook nodig dat je je er als hulpverlener bewust van bent dat veel slachtoffers en zeker kinderen die mishandeld worden (meestal) afhankelijk zijn van hulpverleners om de mishandeling te doen stoppen. Veel slachtoffers zullen niet altijd zelf aangeven dat ze mishandeld worden. Ze hebben vaak tegenstrijdige gevoelens van liefde, angst, schaamte en haat. Kinderen zijn daarnaast vaak erg loyaal ten opzichte van hun ouders.

Voor een goede beroepshouding moet je in staat zijn verantwoordelijkheid te nemen. Je kunt sturend zijn, maar je bent niet solistisch. Het nemen van verantwoordelijkheid betekent dat je actief handelt in het belang van het slachtoffer, maar ook in belang van het gezin. Het is noodzakelijk dat je kunt samenwerken. Ook moet je ervan overtuigd zijn dat kindermishandeling en huiselijk geweld onacceptabel zijn. Deze overtuiging heeft te maken met je eigen visie op mishandeling en de wet (voor de specifieke wetteksten verwijzen wij je naar het Wetboek van Strafrecht). Voor een goede beroepshouding moet je je eigen waarden en normen kennen. Waar liggen voor jou de grenzen bij mishandeling? Wat is je eigen tolerantiegrens? Vind je slaan bijvoorbeeld minder erg dan seksueel misbruik?

Bij je beroepshouding hoort ook dat je je bewust bent van je eigen socialisatie en van eventuele belemmeringen die voortkomen uit die socialisatie. Welke achtergrond heb je zelf? Uit wat voor gezin kom je? Ben je zelf opgegroeid met mishandeling waardoor je belemmerd bent? Welke normen en waarden heb je vanuit je eigen opvoeding en/of cultuur meegekregen? Je dient je ook bewust te zijn van je eigen objectiviteit dan wel subjectiviteit, vooroordelen enzovoort. Je kunt worden beïnvloed, waardoor je niet meer in staat bent objectief te reageren. Tot slot is het van belang dat je je bewust bent van je mogelijke handelingsverlegenheid. Handelingsverlegenheid betekent dat je te lang aarzelt of verzaakt om te handelen bij signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling omdat je bijvoorbeeld niet zeker bent/denkt te zijn over wat je moet doen of bang bent om een verkeerde beslissing te nemen. Handelingsverlegenheid uit zich in gevoelens van incompetentie, onzekerheid, onmacht en stress. Het niet adequaat handelen bij een (vermoeden van) kindermishandeling en huiselijk geweld kan echter tot ernstige gevolgen leiden voor het kind. Adequaat handelen en beslissingen en stappen durven te nemen is in zo'n geval daarom erg belangrijk. Je handelingsverlegenheid neemt af en kan zelfs verdwijnen als je beschikt over voldoende kennis, vaardigheden en zelfvertrouwen om (een vermoeden van) kindermishandeling en huiselijk geweld te bespreken.

Nu we weten wat we verstaan onder een goede beroepshouding, kunnen we ons vervolgens afvragen wat de basis is voor zo'n beroepshouding. Met andere woorden: welke vaardigheden heb je nodig voor een goede beroepshouding? Allereerst moet je je eigen competenties kunnen ontwikkelen en vergroten. Je competenties zijn gebaseerd op een combinatie van vakkennis, inzicht, vaardigheden, persoonskenmerken, houding en ervaring. Heb je het vermogen om passend te handelen bij in jouw beroep voorkomende problemen en situaties? Dit kan betekenen dat je flexibel kunt zijn, maar dat je soms ook vasthoudend moet zijn. Kun je afstand en nabijheid onderscheiden? Ben je in staat wel of niet in te grijpen in bepaalde situaties?

Daarnaast moet je tijdig en effectief kunnen reageren op signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld. Je moet je een oordeel kunnen vormen over de wenselijkheid, noodzakelijkheid en mogelijkheid van verschillende interventies om mishandeling te voorkomen, te verminderen of te stoppen.

Voor een goede beroepshouding is ook vereist dat je een heldere en effectieve analyse kunt maken van situaties van kindermishandeling. Er wordt van je verwacht dat je een gedegen kennis van achtergronden van mishandeling hebt. Welke kennis heb je of heb je (nog) nodig voor je deskundigheid? Denk bijvoorbeeld aan kennis over de ontwikkeling van een kind, weteskennis en kennis over het herkennen van mishandeling. Je moet tevens beschikken over goede communicatieve vaardigheden. Je moet in staat zijn op een heldere en objectieve wijze te communiceren met slachtoffers, kinderen, ouders, daders en hulpverleners. Objectief wil niet zeggen dat je geen eigen mening mag hebben over mishandeling. Daarnaast heb je goede schriftelijke vaardigheden nodig. Als hulpverlener moet je in staat zijn goede overdrachtsrapportages te schrijven.

Voor een goede beroepshouding moet je je bewust zijn van de rechten van het kind en daarvan uitgaan. Je moet je ook bewust zijn van je maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dit betekent dat je je eigen vragen over ethische, normatieve en maatschappelijke vragen moet toetsen aan je kennis en je (toekomstige) beroepspraktijk. Vereist is ook dat je kunt omgaan met probleemgericht werken, in het bijzonder met tegenstrijdige belangen van het cliëntensysteem. Je moet zelfstandig complexe probleemsituaties kunnen analyseren en kunnen definiëren op basis van de theoretische kennis die je hebt opgedaan. Je hebt oplossingsstrategieën en inzichten ontwikkeld en toegepast, en de effectiviteit hiervan beoordeeld. Multidisciplinaire integratie is ook heel belangrijk voor een goede beroepshouding. Je moet kunnen omgaan met de kennis, houdingen, vaardigheden en inzichten van verschillende vakinhoudelijke disciplines die gericht zijn op het beroepsmatig handelen.

Ons boek heeft als doel bij te dragen aan het ontwikkelen van de juiste beroepshouding en de vaardigheden die daarvoor nodig zijn. Als bijlage (bijlage 1) hebben we een overzicht opgenomen van de competenties die elke

maatschappelijk werker/hulpverlener in het algemeen moet hebben en die hij meestal meekrijgt tijdens zijn/haar opleiding. In ons boek ligt de nadruk op de volgende *competenties*:

Algemeen:

- Methodisch werken met cliënten, gezinnen en groepen.
- Werken aan persoonlijke en professionele ontwikkeling en daarbij je persoonlijke kwaliteiten en beroepskwaliteiten ontwikkelen.
- Beroepsmatig werken vanuit de organisatie en passende interventie kiezen.
- Signaleren, preventief handelen en belangen behartigen.
- Oordeel vormen en besluiten nemen.
- De situatie in kaart brengen.
- De hulpvraag verduidelijken.

Specifiek:

- Werken vanuit visie op opvoeding en ontwikkeling.
- Contact leggen en hebben met slachtoffers, ouders, jeugdigen en opvoeders.
- Systeemgericht en outreachend werken (zie hoofdstuk Methodieken).
- Zorg coördineren.
- Een veilige omgeving creëren.

De *leerdoelen* die wij met dit boek voor ogen hebben zijn:

- Je verwerft kennis van de verschillende vormen van kindermishandeling en huiselijk geweld en inzicht in oorzaken en gevolgen.
- Je krijgt kennis over huiselijk geweld met betrekking tot kindermishandeling en huiselijk geweld.
- Je ontwikkelt vaardigheden om kindermishandeling en huiselijk geweld bespreekbaar te maken.
- Je krijgt kennis over hulpverleningsmogelijkheden en aanmeldingsprocedures van Veilig Thuis en andere instanties op het gebied van kindermishandeling en huiselijk geweld.
- Je ontwikkelt inzicht in je eigen normen en waarden ten aanzien van de verschillende vormen van kindermishandeling en huiselijk geweld en je leert beroepsmatig hiermee om te gaan. Het doel is dat het geweld op een effectieve manier wordt aangepakt en de relatie tussen gezinsleden onderling en met de maatschappelijk werker/hulpverlener op een juiste manier voortgezet kan worden.
- Je kunt bij de casuïstiek aangeven wat er aan de hand is en een plan van aanpak opstellen.
- Je kunt thematiseren en als kritisch toekomstig professional kijken naar de uitoefening van het vak.

- Je krijgt inzicht in en leert omgaan met culturele, levensbeschouwelijke, genderspecifieke en seksuele diversiteit in de maatschappij.
- Je bent in staat om in je werk bewust en systematisch rekening te houden met het unieke referentiekader van het slachtoffer, de dader, de jeugdige, opvoeders en/of het systeem, dat door cultuur en/of seksuele voorkeur kan afwijken van het algemene beeld, zodat ongewenste machtsverhoudingen worden voorkomen en er een optimale aansluiting van de hulpverlening is bij alle betrokkenen en het systeem.
- Je leert omgaan met verbaal geweld en agressief gedrag waardoor je in staat bent op respectvolle en duidelijke wijze op te treden bij verbaal geweld en agressief gedrag, zodat situaties niet escaleren, je professionele grenzen niet worden overschreden en problemen kunnen worden voorkomen.

Als je als beroepskracht/zorgprofessional, in het bijzonder als aankomend of beginnend maatschappelijk werker of hulpverlener, met behulp van dit boek beter en tijdig gevallen van kindermishandeling en huiselijk geweld kunt signaleren en daar snel en adequaat op kunt reageren, hebben wij ons boek niet voor niets geschreven.

Linda Douma en Medi Hoes

Kindermishandeling

1

Casus

Sander

Bij mij op de kinderopvang zit een tweejarig jongetje, Sander. Elke dag wordt hij 's ochtends door zijn vader gebracht. Zijn vader stapt uit, pakt Sander uit de auto en overhandigt hem direct aan ons, waarna hij snel weer vertrekt. Hij zegt geen gedag tegen Sander en geeft hem geen knuffel. Aan het eind van de dag haalt hij Sander net zo snel weer op en stelt hij geen vragen aan ons over hoe het gegaan is. Sanders moeder heb ik maar een paar keer gezien. Elke dag heeft Sander een volle luier en nog etensresten op zijn gezicht zitten. Hij heeft elke dag hetzelfde rompertje, broek en T-shirt aan en stinkt geregeld. Wij geven hem op de kinderopvang dan een bad. Op de kinderopvang is Sander een vrij rustige jongen, maar vrolijk en hij speelt leuk met de andere kinderen. Hij laat wel makkelijk speelgoed van zich afpakken. Is hier misschien sprake van kindermishandeling?

Na het lezen van dit hoofdstuk kun je beter antwoord geven op de vraag of er in het geval van de tweejarige Sander (vermoedelijk) sprake is van kindermishandeling. We bespreken in dit hoofdstuk wat kindermishandeling is (§1.1), waar en hoe vaak het in Nederland voorkomt (§1.2), welke vormen het aan kan nemen (§1.3), welke factoren een rol kunnen spelen bij het ontstaan van kindermishandeling (§1.4) en welke factoren daarbij juist beschermend werken (§1.5). Tot slot behandelen we kort een specifieke vorm van kindermishandeling, het syndroom van Münchhausen by proxy (§1.6).

1.1 Wat is kindermishandeling?

Wanneer een kind te maken krijgt met een situatie of handelen waarmee de veiligheid en ontwikkeling van het kind niet gewaarborgd wordt, spreken we van kindermishandeling.

'Kindermishandeling is elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel.'
(Jeugdwet 2015)

Wat belangrijk is om hierbij expliciet te benoemen, is dat dus niet alleen de ouders zich schuldig kunnen maken aan kindermishandeling, maar dat ook andere personen die dicht betrokken zijn bij het kind plegers van kindermishandeling kunnen zijn en daarvoor strafbaar zijn. Dit is niet altijd zo geweest. Het kan hierbij gaan om personen die het kind vanuit de persoonlijke omgeving kent, zoals andere familieleden of een goede vriend van de familie, maar ook om personen die vanuit hun beroep contact hebben met het kind, zoals een sportleraar, arts of speeltuinmedewerker. Kindermishandeling is een vorm van huiselijk geweld. Ook het getuige zijn van huiselijk geweld, bijvoorbeeld bij geweld tussen ouders of de mishandeling van een broer of zus, is een vorm van kindermishandeling. Hierbij is het daadwerkelijk zien van het geweld schadelijk, maar ook het horen van het geweld en het horen van bedreigingen laat zijn sporen achter. Soms is het enkel horen van het geweld zelfs schadelijker dan het (ook) zien ervan, omdat kinderen bij alleen het horen van het geweld helemaal geen context hebben om het een en ander in te kunnen plaatsen en niet zien dat bepaalde bedreigingen niet daadwerkelijk uitgevoerd worden. Een bedreiging met bijvoorbeeld de dood kan hierdoor nóg meer overkomen alsof het echt gaat gebeuren en is zeer beangstigend voor het kind. Wanneer een ouder jou vertelt dat hun kinderen al slapen als zij ruzie hebben en het daarom wel meevalt met de invloed ervan op de kinderen, kun je dus aangeven dat dat net zo schadelijk is. Kinderen kunnen daarnaast ook getuige zijn van het geweld en gevolgen ondervinden door bijvoorbeeld tussenbeide te moeten komen, verwondingen bij het slachtoffer te zien, deze verwondingen te moeten verzorgen, naar het ziekenhuis te moeten gaan, de stukgeslagen kamer op te moeten ruimen, geconfronteerd te worden met politie en hulpverleners, te moeten verhuizen als gevolg van het geweld of een ouder, broer of zus te moeten missen.

1.2 Waar komt kindermishandeling voor en hoe vaak?

Kindermishandeling komt voor in alle families, culturen, plaatsen en wijken. Het gebeurt onder jonge en oudere ouders, arme en rijke mensen, in achtergestelde en goedbedeelde buurten en in individualistische en collectivistische culturen. Minimaal 118.000 kinderen zijn elk jaar in Nederland het slachtoffer van kindermishandeling. Dit zijn echter alleen de gevallen die ook werkelijk door professionals zijn gesignaleerd. Het is daarmee waarschijnlijk dat dit cijfer een onderschatting is van het ware probleem. Jaarlijks overlijden er 50 tot 80 kinderen als gevolg van kindermishandeling.

1.3 Vormen van kindermishandeling

Er zijn verschillende vormen van kindermishandeling die we tegenkomen: mishandeling (§1.3.1), verwaarlozing (§1.3.2) en seksueel misbruik (§1.3.3).

1.3.1 Mishandeling

Lichamelijke mishandeling

Onder lichamelijke mishandeling wordt verstaan het toebrengen van verwondingen door het gebruik van fysiek geweld, zoals slaan, schoppen, knijpen, snijden, krabben, branden, verstikken en het kind door elkaar schudden ('shaken infant syndrome'). Ook besnijdenis van meisjes, 'vrouwelijke genitale verminking', valt onder lichamelijke mishandeling. Sinds 1 februari 2006 is ook een besnijdenis die inwoners van Nederland buiten Nederland (laten) uitvoeren strafbaar.

Psychische of emotionele mishandeling

Hieronder verstaan we het stelselmatig vernederen, kleineren, pesten, bang maken, schreeuwen, schelden, bedreigen met geweld, negeren, achterstellen, verbieden met anderen om te gaan en het stellen van eisen waaraan het kind niet kan voldoen. Ook het getuige zijn van huiselijk geweld valt onder psychische/emotionele mishandeling.

1.3.2 Verwaarlozing

Lichamelijke verwaarlozing

Bij lichamelijke verwaarlozing wordt het kind onthouden wat het voor zijn lichamelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft, zoals goede voeding (dit kan zijn te weinig, te veel, ongezond, te gezond, etc.), voldoende kleding, voldoende slaap, goede hygiëne en de benodigde medische verzorging.

Psychische of emotionele verwaarlozing

Van deze vorm van kindermishandeling is sprake als het kind onthouden wordt wat het voor zijn geestelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft, zoals aandacht, respect, veiligheid, scholing, contact, warmte, liefde, genegenheid, (positieve) bevestiging en eventuele benodigde psychische hulp.

Pedagogische verwaarlozing

Ouders nemen de taak van opvoeden en bijbehorende verantwoordelijkheden om het kind in zijn ontwikkeling adequaat te ondersteunen en te stimuleren onvoldoende op zich. Ouders stellen bijvoorbeeld geen of te veel grenzen, verwennen het kind (al dan niet ter compensatie van gebrek aan aandacht of aanwezigheid), tonen geen interesse in de leefwereld en interesses van het kind, geven het kind te veel/volwassen taken of verantwoordelijkheden en zijn thuis weinig aanwezig of beschikbaar (zowel fysiek als emotioneel). Het verschil tussen emotionele en pedagogische verwaarlozing is niet heel scherp. Er zijn duidelijke overeenkomsten en de twee hangen erg met elkaar samen. Daarnaast kan pedagogische verwaarlozing ook leiden tot lichamelijke verwaarlozing.

1.3.3 Seksueel misbruik

Seksueel misbruik is het verrichten van seksuele handelingen bij of met het kind die niet passen bij diens leeftijd of ontwikkeling of waaraan het kind zich niet kan onttrekken. Dit gaat van het betasten van het lichaam tot verkrachting en komt voor bij kinderen van alle leeftijden. Ook het tonen van pornografisch materiaal aan een kind valt onder seksueel misbruik.

Vaak is sprake van een afhankelijkheidsrelatie tussen de dader en het minderjarige slachtoffer, bijvoorbeeld wanneer het gaat om seksueel misbruik binnen het gezin of misbruik binnen een jeugdzorginstelling. Dergelijke situaties van seksueel geweld tegen kinderen is een vorm van kindermishandeling. Ook seksueel geweld en/of grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen of jongeren onderling is een vorm van kindermishandeling.

In Nederland is seksueel contact met een kind strafbaar. De Nederlandse overheid heeft op 31 december 2014 een 'aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik' in werking laten gaan. Deze aanwijzing legt de nadruk op waarheidsvinding en een professionele bejegening van aangevers en andere betrokkenen bij zedenzaken. Vanaf 31 december 2014 wordt overigens niet meer gesproken over 'slachtoffer' maar over 'aangever'.

In de Nederlandse wet is verschil gemaakt tussen seksueel misbruik in de relationele sfeer en seksueel misbruik waarbij verdachte en aangever elkaar niet kennen. In ons boek hebben we ons beperkt tot seksueel misbruik in de relationele sfeer. Hierbij worden die vormen van misbruik bedoeld, waarbij seksuele handelingen plaatsvinden als er sprake is van dwang, geweld of een afhankelijkheidsrelatie.

1.4 Hoe ontstaat kindermishandeling? Achtergrond en risicofactoren gezin

Er is geen eenduidige oorzaak te noemen van kindermishandeling. Verschillende factoren kunnen leiden tot kindermishandeling en vaak gaat het om een combinatie van deze factoren. In veel gevallen zien we wel dat onwetendheid en gevoelens van (pedagogische) onmacht een rol spelen. Er zijn een aantal risicofactoren en omstandigheden aan te merken die de kans op kindermishandeling binnen het gezin vergroten. Deze factoren kunnen bij de ouders liggen als persoon of in hun manier van opvoeden. Ook kunnen bepaalde factoren bij het kind het risico op kindermishandeling vergroten. Daarnaast kunnen externe of situationele problemen meespelen doordat deze (extra) stress opleveren en de zorg voor het gezin zwaarder kunnen maken, zoals financiële problemen, problemen tussen ouders, werkloosheid, meerdere kinderen met problematiek

in het gezin, een verhuizing, ziek worden van een ouder, mantelzorg moeten bieden of het overlijden van een dierbaar persoon.

1.4.1 *Factoren ouders en opvoeding*

Wat kunnen we zeggen over de achtergrond van ouders die hun kinderen mishandelen? Ouders die als kind zelf zijn mishandeld gaan vaker over tot kindermishandeling. Onderzoek wijst uit dat een derde van mishandelde kinderen later zelf overgaat tot kindermishandeling. Dit komt voor een groot deel omdat zij geen ander voorbeeld hebben gehad dan een mishandelend voorbeeld en omdat het gebruik van geweld om met problemen en moeilijke situaties om te gaan het enige is wat zij kennen. Een dergelijke jeugd is van sterke invloed op het gedrag van deze ouders en op de verwachtingen en ideeën die deze ouders hebben met betrekking tot het ouderschap, kinderen en opvoeden. Twee derde van de mishandelde kinderen gaat later echter niet zelf mishandelen, dus dit is zeker geen vastliggend gevolg. Vaak is het daarbij belangrijk dat er iets tegenover de gewelddadige ervaringen uit de jeugd geboden wordt, zoals een positief voorbeeld in de omgeving, het vergroten van de kennis over huiselijk geweld en kindermishandeling en de effecten daarvan of het vinden van een goede, ondersteunende partner. Ouders die mishandelen, zijn niet altijd zelf ook het slachtoffer geweest van kindermishandeling. Soms zijn zij wel op andere manieren het slachtoffer (geweest) van huiselijk geweld, bijvoorbeeld in een eerdere of huidige (partner)relaties, maar ook dit hoeft niet altijd het geval te zijn. Ook ouders zonder een achtergrond van geweld kunnen zich schuldig maken aan kindermishandeling.

Ouders die mishandelen, sturen en straffen hun kinderen vaak niet op een corrigerende manier. Zij leggen het kind niet uit waarom het bepaald gedrag niet mag laten zien en leren het niet hoe het zich wel zou moeten gedragen, maar sturen en straffen hun kinderen op een hardhandige en strenge manier door psychisch en/of fysiek geweld te gebruiken en door hen noodzakelijke (levens)behoeften te ontzeggen. Ook worden regels vaak niet van tevoren duidelijk aangegeven en uitgelegd maar pas achteraf en wordt er geen of weinig gebruikgemaakt van andere niet-gewelddadige straffen (bijvoorbeeld het instellen van een 'time-out'). Het komt tevens voor dat ouders mishandelen door aan hun kinderen totaal geen regels en grenzen aan te geven of hier inconsequent mee om te gaan, waardoor het kind helemaal niet gecorrigeerd wordt of onduidelijke en wisselende signalen krijgt. Ouders die mishandelen, benaderen hun kind vaak niet positief en staan niet stil bij wat het kind doet. Zij reageren nauwelijks op positief gedrag en geven geen complimenten om positief gedrag, vaardigheden en het zelfbeeld te bevorderen. Zij staan vooral stil bij negatief gedrag, hebben alleen maar negatieve kritiek en geven hun kind vaak het gevoel dat het zich bewust 'verkeerd' gedraagt om daarmee de ouders dwars te willen zitten. Er zijn ouders bij wie elk gedrag van het kind als ongewenst wordt

gezien en waarop continu negatief wordt gereageerd. Het komt ook vaak voor dat ouders te hoge of te lage verwachtingen van het kind hebben omtrent zijn capaciteiten, waarmee het overvraagd of juist onvoldoende gestimuleerd wordt. Beide staan de ontwikkeling van het kind in de weg. Sommige ouders zijn niet in staat om aan te sluiten bij wat hun kind op emotioneel gebied nodig heeft. We zien ook dat ouders hun kind mishandelen doordat zij hun kind niet kunnen begeleiden in de groei van kind naar een evenwichtig persoon en het beperken in zijn ontwikkeling door bijvoorbeeld overbescherming.

Sommige ouders hebben (door hun jeugd) onrealistische verwachtingen van wat hun kind voor hen kan betekenen. Het kind heeft de taak om de tekorten goed te maken die de ouders in hun jeugd hebben ervaren. Zij verwachten bijvoorbeeld van het kind de aandacht en liefde die zij zelf niet hebben gekregen, maar het kind kan natuurlijk niet aan deze verwachting voldoen. Ouders voelen zich hierdoor dan soms tekortgedaan en reageren dit af op het kind. Het komt ook voor dat ouders (door hun jeugd) een negatief zelfbeeld hebben. Het kind heeft dan de taak om het zelfbeeld van ouders te verbeteren. Dit kan bijvoorbeeld doordat het kind succesvol is en het goed doet. Om dit te bereiken wordt het kind echter vaak 'gepusht' en overvraagd. Het hebben van een negatief zelfbeeld kan er ook aan bijdragen dat ouders te maken hebben met depressieve klachten, waardoor ze minder beschikbaar zijn voor het kind, zowel emotioneel gezien als vaak ook praktisch gezien. Erg jonge ouders hebben soms een labiele, onvolwassen persoonlijkheidsstructuur en zijn nog niet toe aan de verantwoordelijkheid die een eigen kind vraagt.

Ouders die verslaafd zijn aan alcohol en/of drugs gaan vaker over tot mishandeling. Uit de verslaving kan een gebrekkige impulscontrole ontstaan, wat zich uit in agressief, bedreigend en ontremd gedrag. Daarnaast is er vaak sprake van verwaarlozing op meerdere vlakken. Ook bij ouders met een psychiatrische stoornis of psychische problematiek is er vaker sprake van kindermishandeling en verwaarlozing. Veelal spelen hierbij bepaalde persoons- en gedragskenmerken die behoren bij een stoornis mee. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om agressief en impulsief gedrag, maar ook om onvoldoende het overzicht kunnen bewaren of onvoldoende sensitief reageren op het kind. Zowel bij verslavings- als bij psychiatrische problematiek speelt ook mee dat de ouders zich vaak omgeven met soortgelijken, wat tot een onveilige omgeving voor het kind kan leiden. Daarnaast is er vaak sprake van een onvermogen om pedagogische kennis en vaardigheden tot zich te nemen en voldoende goed toe te passen. Om dezelfde reden kan een lage intelligentie eveneens een risicofactor zijn. Soms belasten ouders hun kind met zorgen die niet passen bij de leeftijd van het kind. Ook komt het voor dat ze hun kind belasten met taken, bijvoorbeeld in het huishouden, die niet passen bij de leeftijd van het kind. Ouders zijn soms angstig en krampachtig bij het verzorgen van hun kind. Ze zijn snel geïrriteerd en overbezorgd als kinderen huilen of niet willen eten. Ook deze houding kan leiden tot mishandeling.

1.4.2 *Factoren kind*

Een aantal factoren die bij het kind al vanaf de geboorte aanwezig zijn, kunnen het opvoeden van het kind moeilijker maken of het moeilijker maken voor het kind om aan de verwachtingen van ouders te voldoen. Hierdoor kunnen deze factoren het risico op kindermishandeling vergroten. Het kan bijvoorbeeld zijn dat het kind te vroeg geboren is, een te laag geboortegewicht had of dat het geboren is met verslavingsproblematiek. Daarnaast kan het zijn dat het kind lichamelijk en/of verstandelijk gehandicapt is, psychiatrische of persoonlijkheidsproblematiek heeft of een ontwikkelingsstoornis heeft, zoals ADHD, een autisme spectrum stoornis of dyslexie. Ook kan het zijn dat het kind een moeilijk karakter/temperament heeft.

1.5 Beschermende factoren

Naast risicofactoren zijn er ook een aantal beschermende factoren te noemen die mogelijk enig tegenwicht kunnen bieden en enigszins de ernst van de situatie en van de gevolgen kunnen verminderen. Het kan bijvoorbeeld beschermend werken als de ouder die het geweld pleegt een harmonieuze relatie heeft met een ondersteunende partner en als deze zich bewust is van de eigen jeugdervaringen en de invloed daarvan op het eigen handelen als opvoeder. Ook het door de ouder wel vertonen van warmte en affectie en het krijgen van praktische en emotionele steun vanuit het sociale netwerk zijn beschermende factoren. Er zijn ook factoren bij het kind die beschermend kunnen werken, zoals het hebben van een positieve zelfwaardering, zelfvertrouwen, een bovengemiddelde intelligentie, goede interpersoonlijke vaardigheden, ego-veerkracht en een makkelijk temperament. Ook het hebben van een interne 'locus of control' is een beschermende factor. Een interne 'locus of control' duidt op het besef dat je zelf ook kunt bijdragen aan het voorkómen en oplossen van problemen. Factoren in de omgeving (bij kindermishandeling binnen of buiten het gezin) kunnen tevens beschermend werken, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van steun van het gezin en leeftijdgenoten, een goede band met de ouders, positieve interpersoonlijke relaties (met leeftijdgenoten) en een gezin met positief probleemoplossend vermogen.

1.6 Het syndroom van Münchhausen by proxy

Een specifieke vorm van kindermishandeling is het syndroom van Münchhausen by proxy. De term Münchhausen by proxysyndroom wordt in de medische wereld toegepast wanneer de diagnose Pediatric Condition Falsification (PCF) bij het kind is gesteld. Münchhausen by proxy is een psychiatrische aandoening met waarschijnlijk een genetische component. Hierbij brengen ouders, verzorgers of familieleden het kind opzettelijk in een situatie waarbij intensieve

medische zorg noodzakelijk is met als doel het krijgen van de aandacht die zij willen. Dit wordt bereikt door bijvoorbeeld met opzet middelen aan het kind toe te dienen, zodat het kind lichamelijk ziek wordt of door met opzet verwondingen toe te brengen. Kernpunt hierbij is dat het kind lichamelijke symptomen worden toegebracht waarvoor het behandeld moet worden en dat de ouder aangeeft niet te weten waar deze lichamelijke symptomen vandaan komen. Er is ook sprake van het Münchhausen by proxy syndroom als er medische hulp gezocht wordt voor een minderjarige op basis van onjuiste of onvolledige informatie over de klachten van het kind om zo het kind in de rol van patiënt te krijgen. Steeds vaker zien we dat dit laatste zich tevens voordoet binnen de geestelijke gezondheidszorg en jeugdhulpverlening, waarbij de ouder dus allerlei hulpverleningsinstanties afgaat om hulp te vragen voor problemen die het kind volgens de ouder zou hebben. Ook dit is een vorm van het Münchhausen by proxy syndroom. In de meeste gevallen is het enkel de primaire verzorger, meestal de moeder, die zich schuldig maakt aan deze vorm van kindermishandeling. De partner van de primaire verzorger en andere familieleden zijn meestal niet (bewust) op de hoogte van het feit dat het kind met opzet ziek gemaakt wordt of dat de problemen verzonnen of overdreven worden. De primaire verzorger lijdt aan het syndroom van Münchhausen by proxy. Het kind lijdt aan de gevolgen ervan. Het is voor artsen vaak lastig om het syndroom te signaleren. Dit komt onder andere omdat de informatie die artsen krijgen meestal voornamelijk afkomstig is van de primaire verzorger.

Het is duidelijk dat de situatie rondom de tweejarige Sander zorgelijk is. Er lijkt sprake van lichamelijke en emotionele verwaarlozing. Op basis van de informatie die we nu hebben, is niet duidelijk wat de ouders zelf van de situatie vinden en of er misschien andere problemen spelen. Het is belangrijk om meer helder te krijgen hoe de thuissituatie van Sander eruit ziet om de juiste hulp in te kunnen zetten. De stappen van de Meldcode geven hierbij duidelijke handvatten (zie hoofdstuk 7).